

ԹԵՈՒ ՄԱՍՐՏԸՆ ՎԱՆ ԼԻՆՏ

FOR WHOM THE BELL TOLLS. ՄԱՏԵԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ՂԲԲԱՆԸ ԵՒ ԶՈՆ ԴՈՆԻ «ՈՒՄ ՀԱՄԱՐ Է ՂՕՂԱՆՋՈՒՄ ԶԱՆԳԸ»

(ԱՂՕԹՔՆԵՐ ԱՆՍՊԱՍԵԼԻ ԴԻՊՈՒԱԾՆԵՐԻ ԱՌԹԻԻ, XVII)

Նարեկացիական ընթերցումները այս տարի կազմակերպում են երկրորդ անգամ: Մենք արդեն չիշել ենք, որ այս ողջունելի նախաձեռնությունը, ինչպես էլ նույնքան բարեյաջող այլ ծրագրեր, հանդէս բերեց հանգուցեալ մեր սիրելի ընկեր եւ գործակից, սիրուած եւ յարգուած գիտնական ու բանաստեղծ, Մատենադարանի Տնօրէն Հրաչեայ Թամրազեանը: Յօդուածս նուիրում եմ իր յիշատակին, յոյս փայփայելով, որ գուցէ դա իրեն հաճոյք կպատճառէր:

Գրիգոր Նարեկացու «Մատենան ողբերգութեան»-ը մեզ յիշեցնում է բնութեան, մեր կեանքի պայմանական վիճակի եւ անխուսափելի վախճանի մասին: Մի կողմից բոլորս միաւորուած ենք մահուան ենթակայ լինելու հանգամանքով: Միւս կողմից նոյն շնչով քրիստոնեայ մտածողը, ամէն քրիստոնեայ հաւատացեալ կ'աւելացնի, թէ նաեւ յարութեան յոյսով ենք ապրում: Յօդուածս շօշափում է այդ երկու հիմնական թեմաների միահիւսուածութիւնը: Եթէ Զոն Դոնի ստեղծագործութիւնը թաղման զանգի միջոցով մեռնելու մասին մի խորհրդածութիւն է, ապա Նարեկացու «Մատենան ողբերգութեան»-ի իննսուներկուերորդ բանը ժամահարին է ներկայացնում որպէս յարութեան նշան: Իրենց ձայնը, իրենց կոչը, եւ երկրորդիս նիւթական բնոյթը, իր աստուածաշնչային, ինչպէս նաեւ առասպելական զուգորդութիւնները տարբեր փոխաբերոյթներ կամ այլաբանութիւններ են յառաջ բերում, որոնք վերջում մարդ արարածի յաւերժական յոյսն ու հրճուանքն են ներկայացնում¹:

Ինչո՞ւ Զոն Դոն եւ Գրիգոր Նարեկացի: Երկուսն էլ իրենց լեզուի եւ մշակոյթների ամենանշանաւոր բանաստեղծներից են: Գրիգոր Նարեկացու ստեղ-

¹ Օգտագործուած հրատարակութիւններ՝ **John Donne**, *Selections from Divine Poems, Sermons, Devotions, and Prayers*, ed. **John Booty** (The Classics of Western Spirituality), New York – Mahwah, 1990; **John Donne**, *Devotions upon Emergent Occasions. Together with Death's Duel* (Ann Arbor Paperbacks), Ann Arbor, Michigan, 1959 (2000), **Գրիգոր Նարեկացի**, *Մատենան ողբերգութեան* (ՄՀ, ԺԲ հատոր, Ժ դար Գրիգոր Նարեկացի), Երեւան 2012: Զոն Դոնի ստեղծագործութեան մասին պատկերացում կազմելու համար կարող են օգտակար լինել հետեւալ կայքէջերը՝ <https://www.poetryfoundation.org/poems-and-poets/poets/detail/john-donne>, <http://digitaldonne.tamu.edu/>, <http://contentdm.lib.byu.edu/cdm/search/collection/JohnDonne/mode/all>:

ճագործութիւնները բնագրով կարգալու համար արժէ գրաբար սովորել: Նարեկացին ոչ միայն հրաշալի բանաստեղծ է, բանի կախարդ, այլեւ բժիշկ՝ ձայնով եւ իմաստով բուժող: Ջոն Դոնը մեծ հեղինակութիւն ունէր որպէս քարոզիչ, իր ժամանակին շատ յայտնի էր, եւ վերջին դարում նրա բանաստեղծութիւններն ու արձակ էջերը կրկին շատ բարձր են գնահատուում:

Նախ ուրուագծենք Ջոն Դոնի կեանքն ու ստեղծագործութիւնները: Մ'վ էր Ջոն Դոնը, եւ ինչո՞ւ եմ նրա գործերից մէկը բաղդատում Նարեկի հետ: Առաջին հարցին պատասխանելու համար պետք է տեղափոխուել Անգլիա: Ջոն Դոնը ծնուել է 1573-ին, կաթոլիկ ընտանիքում: Կաթոլիկ լինելը այն ժամանակաշրջանի Անգլիայում հեշտ չէր. 1593-ից սկսած՝ Անգլիկան եկեղեցին չճանաչող մարդկանց՝ այսպէս կոչուած *recusants*, որոշակի պատիժների էին ենթարկում:

Ջոն Դոնի հայրը մահացաւ, երբ նա երեք տարեկան էր: 1584 թուականի հոկտեմբերին տասնմէկ տարեկանում նա մտաւ Հարթ Հոլ (Hart Hall)՝ Օքսֆորդի համալսարանի քոլէջներից մէկը եւ տարբեր առարկաներ ուսումնասիրեց: Հաւանաբար երեք տարի անց գնաց Քէմբրիջ: 1592-ի մայիսին երիտասարդ Ջոնը (նրան նաեւ Ջէք էին անուանում), փոխադրուեց Լոնդոնի յայտնի Լինքոլն Ին (Lincoln Inn)՝ իրաւաբանական ուսումը շարունակելու համար: Չնայած հաւաստի տեղեկութիւններ չկան, Ջոն Դոնը դարձել է Անգլիկան եկեղեցու հետեւորդ, աւարտել ուսումնառութիւնը Լինքոլն Ինում եւ մի քանի տարի ճամբորդել է: 1596-ին մասնակցել է Կադիզ եւ Ազորեան կղզիների դէմ Անգլիայի ռազմական գործողութիւններին: Յաջորդ տարի ծառայութեան է անցել Սէր Թոմաս Էջրթընի (Sir Thomas Egerton) մօտ՝ որպէս անձնական քարտուղար: Էջրթընը զբաղեցնում էր Անգլիայի ամենակարեւոր պաշտօններից մէկը եւ բարձր էր գնահատում Դոնի կատարած աշխատանքը:

Ջոն Դոնը մինչեւ իր կեանքի վերջը մեծ հետաքրքրութիւն է ցուցաբերել պետութեան կառավարման խնդիրների հանդէպ: Նա ուզում էր այդ ասպարէզում անուն հանել, սակայն դա տեղի չունեցաւ: Էջրթընի տանն էր հաստատվել տասնյոթ տարեկան Ան Մորը (Anne More)՝ Էջրթընի քրոջ աղջիկը: Ջոնն ու Անը սիրահարուեցին եւ 1601 դեկտեմբերին գաղտնի պսակուեցին: Դոնը մի քանի ամիս անց միայն համարձակուեց խոստովանել դա Անի հօրը՝ Ջորջ Մորին (George More), որ Անգլիայի խորհրդարանի անդամ էր: Նա խիստ բարկացաւ եւ ձերբակալել տուեց Դոնին՝ նրան սատարած ընկերների հետ միասին, փորձելով նաեւ չեղեալ յայտարարել ամուսնութիւնը: Սակայն 1602-ին ամուսնութիւնը վաւերացուեց, եւ Ջորջ Մորը հաշտուեց իր փեսայի հետ, բայց Դոնն այլեւս չկարողացաւ աշխատել Էջրթընի մօտ եւ յաջորդ տասներեք տարիների ընթացքում բազմազաւակ ընտանիքը պահեց չափազանց նեղ պայմաններում, առանց պաշտօնի եւ միայն ընկերների օգնութեամբ:

Դոնը մշտապէս ուսումնասիրում էր Աստուածաշունչը, զբաղւում էր աստուածաբանութեամբ, զուգահեռաբար բանաստեղծութիւններ էր գրում լատիներէն եւ անգլերէն: Պետական ծառայողի ասպարէզը նրա համար փակ էր: Դոնը յայտնի դարձաւ որպէս աստուածաբան եւ հռետոր եւ Անգլիայի թագաւոր Ջեյմս I (James I, 1603-1625), համոզում էր նրան քահանայ դառնալ: Դոնը երկար դիմադրում էր, քանի որ համոզուած չէր, թէ արժանի է, բայց ի վերջոյ տեղի տուեց թագաւորի յորդորներին եւ 1615-ի յունուարին ձեռնադրուեց քահանայ: 1617-ին Դոնի կինը՝ Անը ծննդաբերելիս մահացաւ, ինչը նրա համար ծանր յարուած էր: 1621-ին Դոնը դարձաւ Անգլիայի ամենահռչակաւոր՝ Ս. Պօղոսի տաճարի աւագ քահանայ (Dean of Saint Paul's Cathedral): 1623-ին մահամերձ վիճակում էր, երբ գրեց «Աղօթքներ անսպասելի դիպուածների առթիւ» (*Devotions upon Emergent Occasions*): 1631-ին, մահից մէկ ամիս առաջ, թագաւորի ներկայութեամբ արտասանեց իր վերջին քարոզը՝ «Մահուան մենամարտը» (*Death's Duel*), եւ մահացաւ մարտի 31-ին:

Ջոն Դոնի «Աղօթքներ անսպասելի դիպուածների առթիւ» երկի եւ Նարեկացու «Մատեան ողբերգութեան» պոեմի զուգադրման շարժառիթն ինձ համար խիստ անձնական է: Ինձ միշտ հետաքրքրել են բանաստեղծութեան եւ բարեպաշտութեան յարաբերութիւնները, ինչպէս նաեւ լեզուի եւ կրօնի փոխառնչութիւնները: Վերջապէս՝ վաղուց իմ ուշադրութիւնը գրաւել էր անգլիացի՝ այսպէս կոչուած metaphysical՝ բնագանց բանաստեղծի եւ ապագայ եկեղեցականի ստեղծագործութիւնը, յատկապէս՝ սիրային բանաստեղծութիւնները, իսկ դրանից քիչ ժամանակ անց իմ հետաքրքրութեան ոլորտում յայտնվեցին X դարի հայ կրօնաւոր-բանաստեղծ Գրիգոր Նարեկացու երկերը:

Այս զուգադրումն ինձ հետաքրքիր էր թւում. թէպէտ Նարեկացու քերթուածները խորապէս ուսումնասիրում են, Ջոն Դոնի կրօնական գործերը պակաս ուշադրութեան են արժանացրել, ինչպէս անգլիախօս աշխարհում, այնպէս էլ Հայաստանում: Ջոն Դոնի բանաստեղծութիւններում կարելոր դեր են խաղում զգայական աշխարհը եւ մարդու հինգ զգայարանները: Նրա սիրային բանաստեղծութիւններում տարփալից պատկերները բաւականաչափ շատ են, ըստ իս՝ արտայայտուած յումորով եւ մեծ յարգանքով: Ընդհանրապէս, Ջոն Դոնն աչքի է ընկնում աշխարհը, կեանքի բոլոր երեւոյթներն ըմբռնելու մեծ ունակութեամբ, եւ դա զուգորդուելով իր բանաստեղծական տաղանդի հետ, մեզ պարզեւել է կեանքի զանազան բնագաւառների եւ դիպուածների հրաշալի նկարագրութիւններ, գրուած իւրաքանչիւր բարոկկո ոճով, որտեղ կարելոր դեր են խաղում հակադրութիւնները:

Դոնի նկարագրութիւնը մեզ յիշեցնում է Կոստանդին Երզնկացու բանաստեղծութիւնների հիմնական թեման, որտեղ, ինչպէս ես եմ դրանք ընկալում, բանաստեղծն իր սէրը եւ տենչանքը երիտասարդ երգչուհուն՝ Մորճի հանդէպ ընկալում է որպէս ձգտում առ Աստուած: Ջոն Դոնի բանաստեղծութիւնները

նաեւ յիշեցնում են Միսաք Մեծարենցի խորհրդապաշտական քերթուածները, օրինակ՝ «Ձմռան պարզ գիշեր»-ը, որտեղ եւս խորհրդաւոր կերպով միահիւսած են բանաստեղծական եւ բնագանցական՝ մետաֆիզիկական ուժերը: Մեծարենցն իր վերաբերմունքը նարեկացու հանդէպ արտահայտել է իր հրաշալի «Նարեկացիի հետ» արձակ բանաստեղծութեան մէջ: Վերջապէս, նարեկացին ինքն է ցոյց տուել, թէ որքան խորն էր կեանքի երեւոյթների իր զգայական ընկալումը, թէ ինչպէս էր ինքն իր զգայարանների միջոցով հիանում Աստծոյ արարչութեամբ, լինի դա բնութիւնը, Աստուածամայրը՝ որպէս կին, թէ եկեղեցին: Այդ բոլորին միաւորում է Հին Կտակարանի «Երգ երգոց»-ի նրա մեկնութիւնը, որտեղ թագաւորի եւ կնոջ սէրը բացատրում է որպէս Աստծոյ յարաբերութիւնը եկեղեցու հետ:

Աւելացնեմ, ներկայացուող թեման կարելի էր ձեւակերպել նաեւ այլ կերպ, շեշտելու համար նրա արդիականութիւնն ու առնչութիւնը մեր այսօրուայ կեանքին: Խորագիրը կարող էր այսպէս հնչել՝ «Ջոն Դոն եւ Գրիգոր Նարեկացի՝ կիրառական գրականագիտութիւն», կամ «Փոխակերպութիւն՝ խորհրդապաշտական տեքստերի կարեւորութիւնը արդի պայմաններում»:

Այս թեմայի շուրջ խօսելիս դժուար է գիտնականի հեռաւորութիւն պահել, անձնական մասնակցութեան ձգտումը զսպել: Իմ համոզմամբ՝ մանաւանդ այս տիպի գրուածքները մեզանից անմիջական անձնական մասնակցութիւն են պահանջում: Անկասկած, կարելի է որոշ հետազօտութիւններ կատարել, գիտական եզրայանգումների գալ, դա ճիշտ է եւ անհրաժեշտ, աւելին՝ դա մեր պարտականութիւնն է, բայց կան նաեւ այդ տեքստերի բովանդակութիւնից բխող այլ կարգի՝ պատասխան պահանջող հարցեր: Ալբէր Կամիւն կեանքի արժէքի մասին հարցի առիթով ասել է. «նախ պէտք է պատասխանել (*il faut d'abord répondre*)²: Ուրեմն, ո՞րն է մեր յարաբերութիւնը այդ գերբնական աշխարհի թեման շօշափող բնագրերի հետ: Ամէն ոք պէտք է այն իր համար յայտնաբերի, եւ այդ որոնումները, այդ յայտնաբերումը, կարող է մեծ փոփոխութիւններ յառաջ բերել մէկ անձի կեանքում:

Ընդհանուր առմամբ կարող ենք ինքներս մեզ հարց տալ, թէ ինչպէս են խորհրդապաշտ տեքստերը փոխում մեր յարաբերութիւնը գերբնական աշխարհի հետ: Դրա հետ անմիջապէս կապուած է նաեւ մէկ ուրիշ հարց, թէ ինչի՞ վրայ է հիմնուած մեր վերաբերմունքն ուրիշների հանդէպ այսօրուայ աշխարհում՝ մի աշխարհում, որը կարող է լինել պոստ-մոդեռն (հետ-արդիական) կամ, ինչպէս կբնորոշէի ինձ ծնած երկիրը՝ պոստ-քրիստոնեայ:

Այժմ անցնենք բնագրերին, նախ՝ Ջոն Դոնի երկերին: Սկսենք մի բանաստեղծութիւնից, որը Դոնը գրել է ծանր հիւանդութեան ժամանակ՝ 1623 կամ 1630-ին: Այստեղ խորհրդապաշտ բանաստեղծը շօշափում է հիւանդութեան

² Albert Camus, *Le mythe de Sisyphe*, Paris, 1961, 15.

վերջին փուլը եւ այլ աշխարհի իրականութիւնները, դիմելով գիտութեան վերջին յայտնագործութիւնների, իր ժամանակի համար դեռեւս նոր շուրջերկրեայ նաւարկութիւնների յայտնաբերումների, բժշկական միջամտութիւնների, նաեւ Աստուածաշնչի իր խոր իմացութեանը:

Օրհներգ Աստծուն, իմ Աստծուն՝ [գրուած] իմ հիւանդութեան ժամանակ.

Քանի որ գալիս եմ այն սուրբ սենեակը,

Որտեղ քո Սրբերի երգչախմբի հետ ընդմիշտ

Ինձ կդարձնեն քո երաժշտութիւնը, գալիս եմ

եւ նուագարանն եմ լարում այստեղ, դռան մօտ

եւ ինչ որ պիտի անեմ այն ժամանակ, այստեղ եմ կանխաւ մտածում:

Մինչդեռ իմ բժիշկներն իրենց սիրոյ ուժով դարձել են

Աշխարհագիրներ, եւ ես՝ իրենց քարտեզը, որ փռուել եմ

Մէջքի վրայ այս անկողնում, այնպէս, որ իրենց միջոցով կցուցադրուի,

Որ սա է իմ հարաւ-արեւմտեան յայտնագործութիւնը՝

տենդի նեղութեամբ, այս նեղուցներով մեռնելը:

Հրճուում եմ, որ այս նեղուցների մէջ իմ արեւմուտքն եմ տեսնում,

Որովհետեւ, թէպէտ եւ նրանց հոսանքերը ոչ մեկին

չեն թողնում վերադառնալ,

Ինչպէ՞ս իմ արեւմուտքը կարող է վնասել ինձ: Արեւմուտքն ու արեւելքը

Բոլոր տափակ քարտեզների վրայ (եւ ես այնպիսին եմ) մէկ են,

Այնպէս էլ մահը յարութեանն է դիպչում:

Արդե՞ք, Խաղաղ օվկիանոսն է իմ տունը եւ կամ

Արեւելեան հարստութիւնները, Երուսաղէմը.

Անեանը, եւ Մագելանը, եւ Ջիբրալթարը՝

Բոլորն էլ նեղուցներ են եւ սոսկ նեղուցներ,

որոնք նրանց մօտ են տանում,

Կինի այնտեղ, որտեղ Յաբեթն էր բնակւում, կամ Քամը, կամ Սեմը:

Մենք կարծում ենք, որ Եդեմի Դրախտն ու Գողգոթան,

Քրիստոսի խաչն ու Ադամի ծառը միեւնոյն տեղում էին կանգնած:

Նայի՛ր, Տէ՛ր եւ գտի՛ր երկու Ադամին էլ, որ իմ մէջ են հանդիպել,

Մինչ առաջին Ադամի քրտինքը դէմքիս շուրջն է,

Թո՛ղ վերջին Ադամի արիւնն իմ հոգին ընդգրկի:

Արդ, նրա ծիրանու մէջ փաթաթուած ինձ ընդունի՛ր, Տէ՛ր,

նրա այս փշերի միջոցով տո՛ւր ինձ նրա միւս թագը,

եւ, ինչպէս ուրիշների հոգիներին քարոզել եմ քո խօսքերը,

Թո՛ղ սա լինի իմ Տողը՝ իմ Քարոզն իմ հոգու համար.

«Տէրը նրա համար է վայր գցում, որ յարութիւն տայ»:

Վերջին տողը բնութագրում է Դոնի փորձառութիւնը. նկարագրուած շարժումը դէպի ցած վերջնական չէ, ընդհակառակը՝ վերջնականն է շարժումը դէպի վեր՝ յարութեան յոսով, եւ յարութիւնն ինքը: Նման մի բան տեսնում ենք Նարեկի՝ ժամահարին նուիրուած իննսուներկուերորդ բանում, այն տարբերութեամբ, որ այստեղ սկզբից եւեթ յարութեան յոյսը կայ:

«Մատեան ողբերգութեան» եւ «Աղօթքներ անսպասելի դիպուածների առթիւ» երկունն էլ աղօթքի եւ խորհրդածման ստեղծագործութիւններ են, որտեղ մարդ արարածը իր տագնապի ժամին Աստծուն է աղաղակում *de Profundis*՝ «ի խորոց սրտի»: Դոնի դէպքում դա հիւանդութեան ժամանակ է, երբ նա մահամերձ է մի վիճակ, որն ինքն ընկալում է որպէս գոյութեան ճգնաժամ: Իսկ Նարեկացու դէպքում ծննդեան պահից ենք շարունակ գոյութեան ճգնաժամ ապրում, նաեւ շարունակ ոչ միայն փրկութեան յոյս, այլեւ վստահութիւն կարող ենք ունենալ՝ հիմնուած Աստծոյ սիրոյ վրայ:

Երկու գործն էլ եկեղեցականների արտասանած՝ մարդկային վիճակին վերաբերող աղօթքներ են եւ վկայում են այդ երկու հաւատացեալների կատարեալ վստահութիւնը Քրիստոս-Աստծուն: Երկունն էլ շերմեռանդ մտքերի արդիւնք են, եւ երկունն էլ՝ բանաստեղծական տեսանկիւնից հրաշալի: Սակայն այդ զուգահեռները ամենահիմնականը չեն ներկայացնում: Երկու բանաստեղծներն էլ յատուկ նրբազգացութեամբ են օժտուած փրկութեան պատմութեան մէջ եղած պարատոքսների, ինչպէս նաեւ լեզուի եւ պատկերների հնարաւորութիւններով դրանք ցուցադրելու հանդէպ: Չնայած նրանք այդ առումով եզակի չեն – Քրիստոնէութիւնը հիմնուած է պարատոքսի վրայ – բայց երկունն էլ խորը գիտակցում են, որ շնորհը եւ ողորմածութիւնը պարատոքսալ երեւոյթներ են:

Համեմատութեան եւս մի եզր կայ՝ գործերի բնոյթը. թէ՛ մէկը, թէ՛ միւրը կեանքը փոխակերպելու գործիք է: Դրանք գեղագիտական նպատակով չեն գրուած (գեղագիտականը ենթարկուած է մի աւելի բարդ նպատակի), չնայած եթէ մարդ դրանք կարգայ սոսկ հաճոյքի համար, կարող է նաեւ օգուտ քաղել դրանց հոգեկան ուժից ու խորութիւնից:

Դոնի «Աղօթքներ անսպասելի դիպուածների առթիւ» երկը գրուել է 1623 թուականի ձմռանը, երբ Լոնդոնի Սուրբ Պօղոս տաճարի աւագ քահանան ծանր հիւանդ էր ու մահամերձ: Հիւանդութիւնը տեւեց երեք շաբաթ, եւ այդ ընթացքում Դոնը շատ խորհեց մահուան մասին՝ սովորականից աւելի, չնայած շատ անգամ էր առիթ ունեցել մահուան մասին մտածելու: Սակայն յայտնի քարոզիչը առողջացաւ եւ ամբողջացրեց իր Աղօթքները՝ բաղկացած 23 գլխից (կամ կայանից կամ աստիճանից): Ամէն աստիճան երեք բաժին ունի:

Ամբողջական վերնագիրն է՝ «Աղօթքներ անսպասելի դիպուածների առթիւ եւ իմ հիւանդութեան որոշ աստիճաններ՝ բաժանուած» (*Devotions upon Emergent Occasions and several Steps in my Sickness. Digested into*)՝ 1. Խորհրդածութիւններ մեր մարդկային վիճակի մասին (*Meditations upon our*

Humane Condition), 2. Բողոքներ եւ վիճաբանութիւններ Աստծոյ հետ (*Expostulations, and Debaterments with God*), 3. Աղօթքներ առ Աստուած տարբեր առիթներով (*Prayers, upon the several occasions, to Him*):

Բաժանումը եւ խորհրդածումների տեխնիկան գուցէ որոշ առնչութիւններ ունի Իգնատիոս Լոյոլացու «Հոգեկան Վարժանքներ»-ի մօտեցման հետ, նաեւ ժամանակակից անգլիական հոգեւոր հեղինակների ազդեցութիւն կարող է առկայ լինել:

Ուշադրութիւն կուզէի հրաւիրել Աղօթքների 17-րդ գլխի վրայ, որը հաւանաբար գրքի ամենայայտնի մասն է ներկայացնում: Յետոյ շատ կարճ կանդրադառնամ «Մատեան ողբերգութեան» 92-րդ բանին՝ նուիրուած ժամահարին:

Աղօթքներ XVII

Nunc lento sonito dicunt, morieris. Now, this bell tolling softly for another, says to me: Thou must die. «Արդ այս զանգը, որ մեղմօրէն ղօղանջում է ուրիշի համար, ինձ ասում է՝ դու պէտք է մեռնես»:

XVII Խորհրդածութիւն

1. «Գուցէ այն մարդը, ում համար ղօղանջում է զանգը, այնքան ծանր հիւանդ է, որ չգիտէ, թէ իր համար է ղօղանջում. եւ գուցէ ես ինձ իրականից այնքան առողջ եմ համարում, որ ինձ շրջապատողներն ու վիճակ տեսողներն այն ինձ համար են հնչեցրել, իսկ ես տեղեակ չեմ»:

2. «Եկեղեցին համապարփակ է, ընդհանրական, նոյնպիսիք են նրա բոլոր արարքները. նրա արած ամէն բան բոլորիս է պատկանում»:

3. «Երբ նա երեխայ է մկրտում, այդ գործողութիւնն ինձ է վերաբերում, որովհետեւ այդ երեխան իր մկրտութեամբ միացած է այն մարմնին, որը նաեւ իմ գլուխն է³, եւ պատուաստած այն մարմնին, որի մի մասն եմ կազմում»:

4. «Եւ երբ այն (եկեղեցին) մարդ է թաղում, այդ գործողութիւնն ինձ է վերաբերում: Ամբողջ մարդկութիւնը մի հեղինակից է եւ մի հատոր է կազմում. երբ մի մարդ մահանում է, գրքից մի գլուխ պատուած չէ, այլ թարգմանուած, փոխադրուած մի աւելի լաւ լեզուի, եւ իւրաքանչիւր գլուխ պէտք է այդպէս թարգմանուի. Աստուած տարբեր թարգմանիչներ (փոխադրիչներ) է օգտագործում, որոշ մասեր թարգմանուած են ծերութեան միջոցով, ուրիշները՝ հիւանդութեամբ, այլք՝ արդարութեամբ, բայց ամէն մի թարգմանութիւն Աստծոյ ձեռքով է, եւ նրա ձեռքը կվերակազմի մեր բոլոր սփռուած էջերն այն մատենադարանի համար, որտեղ ամէն գիրք միւսի համար բաց վիճակում է դրուած»:

5. «Այդ պատճառով, ուրեմն, ինչպէս զանգը ղօղանջելով կանչում է ոչ միայն քարոզչին, այլեւ [ամբողջ] համայնքը, այնպէս էլ այս զանգը մեզ բոլոր-

³ Իր մկրտութեամբ երեխան դառնում է եկեղեցոյ անդամ. Դոնն էլ է եկեղեցոյ անդամ, եւ եկեղեցին է նրան ղեկավարում (Կող. Ա. 18):

րիս է կանչում, սակայն որքա՞ն աւելի շատ է կանչում ինձ, ում այս հիւանդութիւնն այնքան մերձեցրել է մահուան դռանը»:

6. «Մի վէճ կար, որը մինչեւ անգամ դատական գործ դարձաւ (նրա մէջ խառնուած էին բարեպաշտութիւն եւ արժանապատուութիւն, նաեւ հաւատք ու յարգանք), թէ կրօնական միաբանութիւններից ո՞րն առաւօտեան առաջինը պէտք է զանգը հնչեցնի աղօթքի կանչելու համար: Որոշուեց, որ բոլորից վաղ արթնացածները պէտք է առաջինը հնչեցնեն զանգը»:

7. «Եթէ ճիշտ հասկանանք արժանապատուութիւնն այս զանգի, որ մեր երեկոյեան աղօթքի համար է ղօղանջում, մենք այն ուրախութեամբ մերը կդարձնենք՝ առաւօտեան շուտ վեր կենալով, այն գիտակցութեամբ, որ այն մերը կդառնայ, ինչպէս նրանն է, ում իսկապէս պատկանում է»:

8. «Ձանգն այն մարդու համար է ղօղանջում, ով կարծում է, թէ իր համար է ղօղանջում: Թէպէտ այն նորից կընդհատուի, սակայն այն վայրկեանից, երբ այդ դէպքը սկսեց ազդել իր վրայ, նա⁴ միացել է Աստծոյ հետ»:

9. «Ո՞վ իր աչքերը չի բարձրացնի դէպի արեւը, երբ այն ծագում է: Կամ ո՞վ իր հայեացքը գիսաստղից կհեռացնի, երբ այն երեւում է»:

10. «Ո՞վ է ականջ դնում զանգին, ինչ առիթով էլ որ ղօղանջելիս լինի: Բայց ո՞վ կարող է անհաղորդ մնալ ղօղանջին, որն աշխարհից տանում է իր մի մասնիկը»:

11. «Ոչ մի մարդ կղզի չէ՝ ինքն իր մեջ ամփոփուած: Ամէն մարդ մի նշխար է մայրցամաքի, մի մասնիկ է երկրի»:

12. «Եթէ ծովը ցամաքից մի հողաբեկոր է տանում, Եվրոպան կնուազի, ինչպէս կնուազէր, եթէ տանէր հրուանդանը, տանէր քո բարեկամի կամ քո սեփական կալուածքը: Իւրաքանչիւր մարդու մահ նուազեցնում է ինձ, քանզի ես մարդկութեան մասնիկն եմ: Հետեւաբար, բնաւ ոչ մէկին մի ուղարկի՛ր իմանալու, թէ ում համար է ղօղանջում զանգը, այն քեզ համար է ղօղանջում»:

13. «Ոչ էլ սա կարող ենք թշուառութեան ողորմութիւն կամ թշուառութեան փոխառում անուանել, որպէս թէ թշուառ չենք մենք մեզնով, այլ պէտք է հարեւանի տնից աւելին բերենք՝ մեզ վրայ վերցնելով մեր հարեւանների թշուառութիւնը»:

14. «Յիրաւի, սա ներելի ընչաքաղցութիւն կլինէր, քանզի դժբախտութիւնը հարստութիւն է եւ մարդիկ համարեայ աղքատ են»:

15. «Ոչ մի մարդ այնքան դժբախտութիւն չունի, որը հասուն լինի եւ այդ դժբախտութեամբ՝ Աստծուն արժանի լինի...»:

16. «Եթէ մարդ գանձ է տանում ձուլակտորի կամ մի կտոր ոսկու ձեւով եւ դրանից մաս չունի կանխիկ դրամով, նրա գանձը չի ծածկի ճամփորդական ծախսերը»:

⁴ Այսինքն՝ այդ մարդը:

17. «Փորձանքը գանձ է իր էութեամբ, բայց կիրառութեամբ կանխիկ դրամ չէ, եթէ նրա օգնութեամբ աւելի ու աւելի շօտենանք մեր տանը՝ դրախտին»:

18. «Գուցէ մի ուրիշ մարդ էլ է հիւանդ՝ մահացու հիւանդութեամբ, եւ այս հիւանդութիւնը գուցէ նրա աղիքներում է գտնուում, ինչպէս ոսկին՝ հանքում, եւ անօգուտ է իր համար. բայց այս վանգը, որն ինձ հետ նրա հիւանդութեան մասին է խօսում, այդ ոսկին հանում է եւ ինձ համար կօգտագործի [դա հնարաւոր է], եթէ ուրիշի վտանգի մասին խորհելով, ես զննեմ իմ սեփականն ու այդպիսով ինքս ինձ ապահովեմ՝ ապաւինելով Աստուծուն, ով մեր միակ ապահովութիւնն է»:

XVII Վիճաբանութիւն

19. «Աստուած իմ, Աստուած իմ, արդեօ՞ք լոյսը խաւարից հանելու քո միջոցներից մէկն այն է, որ նրան, ում համար զօղանշում է վանգը, այժմ՝ իր այս աղօտ տեսողութեամբ վերակացու, վերատեսուչ, եպիսկոպոս եւ նշանակում բոլոր նրանց վրայ, ովքեր նրա՞ ձայնը կլսեն այս վանգի մէջ, եւ այս գործողութեամբ մեզ կհաստատեն հաստատում»:

20. «Արդեօ՞ք տկարութիւնից ուժ քաղելու քո միջոցներից մէկն այնպէս անելն է, որ մէկն, ով չի կարող անկողնուց վեր կենալ կամ անկողնում շարժուել, գայ իմ տունը եւ այդ հնչմամբ ինձ հաղորդի առողջ եւ առոյգ յորդորների ուժը»:

21. «Աստուած ի՛մ, Աստուած ի՛մ, ինչպիսի՛ որոտ չէ լաւ լարուած ծնծղան, ինչպիսի՛ խոպոտ ձայն, ինչպիսի՛ կոշտ ձայն չէ մաքուր հնչող երգեհոնը, եթէ դու բարեհաճես նրան քո ձայնը հաղորդել»:

22. «Եւ ո՞ր երգեհոնը լաւ չեն նվագում, եթէ քո ձեռքը նրա վրայ լինի: Քո ձայնը, քո ձեռքն այս հնչման մէջ է, եւ այս մէկ հնչման մէջ եւ այս ամբողջ համերգն եմ լսում»:

23. «Լսում եմ քո Յակոբին, որն իր որդիներին է կանչում եւ ասում. «Ժողովեցարուք, զի պատմեցից ձեզ ինչ որ պատահեցի ձեզ ի վախճանի աւուրց»⁶, ինքն ասում է. «Այն, ինչ ես եմ հիմա, դուք պէտք է լինեք յետոյ»:

24. «Լսում եմ, թէ ինչպէս է քո Մովսէսն ասում ինձ եւ բոլոր նրանց, ով այս ձայնի հասանելիութեան շրջանակում է. «Այս է արհնութիւն զոր արհնեաց [զձեզ] յառաջ քան զվախճանելն [իմ]»⁷, այսինքն՝ մեռնելուց առաջ դուք մահը պիտի դիտէք իմ մահուան մէջ»:

25. «Լսում եմ, ինչպէս է մարգարէն ասում Եզեկիային. «Հրաման տուր վասն տան քոյ, զի մեռանիս դու եւ ոչ ապրեսցիս»⁸: Նա օգտագործում է թա-

⁵ Այսիմֆն՝ հիւանդի:

⁶ Ծնն. ԽԹ 1: Աստուածաշնչից մէջբերումներն ըստ Զոհրապեանի հրատարակութեան:

⁷ Հմմտ. Բ Օրին. ԼԳ 1:

⁸ Գ Թագ. Ի 1:

գաւորի ընտանիքը, եւ անուանում սա «տունը կարգի բերել», այն նպատակով, որպէսզի նախապատրաստի մեզ մահուան մասին խորհրդածելուն»:

26. «Լսում եմ, թէ ինչպէս է ձեր առաքեալն ասում. «Երաւունս համարիմ մինչդեռ եմ ի մարմնի աստ՝ զարթուցանել ձեզ յիշատակօք: Գիտեմ թէ վաղվաղակի է լինելոց մերկանալ յինչն մարմնոյս»⁹: Սա նրա կտակի հրապարակումն է, եւ այս զանգն է մեր ժառանգութիւնը, նրա ներկայ վիճակի կիրառումը մեր օգտագործման համար»:

27. «Լսում եմ այն, ինչ բոլոր հնչիւնները երաժշտութիւն է դարձնում եւ ամէն երաժշտութիւն՝ կատարեալ, լսում եմ, թէ ինչպէս է քո որդին ինքն ասում. «Մի խոովեսցին սիրտք ձեր», միայն ես եմ լսում այն փոփոխութիւնը, որ մինչ քո որդին ասում է այնտեղ. «երթամ եւ պատրաստեմ ձեզ տեղի», այս մարդը այս հնչման միջոցով ասում է. ես ուղարկում եմ քեզ՝ գերեզմանի համար մի տեղ պատրաստելու»:

28. «Բայց ո՛վ Աստուած իմ, Աստուած իմ, եթէ դրախտը փառք է եւ ուրախութիւն, ինչո՞ւ փառաւոր եւ ուրախալի իրերը մեզ չեն առաջնորդում, չեն համոզում մտնել դրախտ»:

29. «Քո ժառանգութիւնները քո առաջին կտակում Հին Կտակարանում, առատութիւն եւ յաղթանակ էին, գինի եւ իւղ, կաթ եւ մեղր, ընկերների դաշինքներ, թշնամիների կործանում, խաղաղ սրտեր ու զուարթ դէմքեր, եւ այս սրահներով տարար նրանց քո ննջասենեակ, այս փառքով եւ ուրախութեամբ՝ դէպի դրախտի ուրախութիւնն ու փառքը:

30. «Ինչո՞ւ ես փոխել քո հին գործելակերպը եւ տարել մեզ կարգապահութեամբ եւ մեռցնելով, սգալով ու ողբալով, ողորմելի արդիւնքների եւ այդ թշուառութեան ողորմելի կանխազգացումների միջոցով, մեզ վերագրելով ուրիշների թշուառութիւնը եւ տիրելով նրանց թշուառութեանը, ասես մեզ են պատկանում ի վնաս մեզ»:

31. «Արդեօ՞ք դրախտի փառքն ինքնին կատարելագործող չէ, այլ այս աշխարհում վճատութեան եւ անփառունակութեան հակապատկերի կարիքն ունի՞ դա իրագործելու համար»:

32. «Արդեօ՞ք դրախտի ուրախութիւնն ինքնին կատարելագործող չէ, այլ այս կեանքի թթուութեան կարիքն ունի՞ նրան համ հաղորդելու համար»:

33. «Արդեօ՞ք այդ փառքն ու այդ ուրախութիւնը միայն յարաբերական փառք եւ յարաբերական ուրախութիւն են եւ ոչ թէ ինքնին այդպիսիք, այլ այս աշխարհի տրամութեան եւ անփառունակութեան համեմատ»:

34. «Գիտեմ, Աստուած ի՞մ այն բոլորովին այլ է»:

35. «Քանի որ դու ինքդ, որ ամէն ինչ ես, նիւթից չես ստեղծուած, քեզ հետ եղած ուրախութիւններն ու փառքն էլ ստեղծուած չեն այս հանգամանքներից եւ ոչ մէկից՝ [այն է] էական ուրախութիւնից եւ էական փառքից»:

⁹ Բ Պեւ. Ա. 13-14:

36. «Բայց ինչո՞ւ ուրեմն, Աստուած իմ, չես ցանկանում, որ դրանք այստեղ սկսուեն»:

37. «Ներիր, ո՞վ Աստուած, այս անշնորհակալ անխոհեմութիւնը. հարցնում եմ, թէ ինչո՞ւ դու չես ստեղծում (բայց այժմ իմ մէջ գտնում եմ, որ դու [ընդհակառակը՝] դա անում ես) այնպիսի ուրախութիւն, այնպիսի փառք, որ ես ինձ համար, բոլորի համար այն եզրակացութեանն եմ յանգել, թէ նրանք, ովքեր այս աշխարհում իրենց վշտի մէջ ուրախութիւն չեն գտնում, կամ փառք՝ իրենց ընկճուածութեան մէջ, ահաւոր վտանգի են ենթարկուած՝ երկուսից էլ զրկուելու գալիք աշխարհում»:

XVII Աղօթք

38. «Ո՛վ յաւերժական եւ ամենաշնորհ Աստուած, որ բարեհաճել ես մեզ հետ խօսել՝ ոչ միայն բնութեան ձայնով, որ մեր սրտերում է խօսում, եւ քո բանի ձայնով, որ մեր ականջին է խօսում, այլ նաեւ անբան արարածների խօսքով, Բաղաամի էջի միջոցով, անհաւատ մարդկանց ճառերով, Պիղատոսի խօստովանութեամբ, իր իսկ՝ սատանայի խօսքով, քո որդու ճանաչմամբ եւ վկայութեամբ, այս տխուր եւ թաղման զանգի ղօղանջի մէջ ես խոնարհաբար ընդունում եմ քո ձայնը»:

39. «Եւ նախ օրհնում եմ քո փառաւոր անունը, որ այս հնչման եւ ձայնի մէջ կարող եմ լսել քո հրահանգները՝ խորհելու համար իմ սեփական վիճակի մասին, ուրիշ մարդու վիճակում գտնուելով, եւ իմանալու, թէ այս ուրիշի համար ղօղանջող զանգը գուցէ ինձ էլ ներս տանի»:

40. «Քանի որ մեղքերի հատուցումը մահն է¹⁰, ես նրան արժանի եմ, քանի որ մահը հիւանդութեան վերջն է, այն պատկանում է ինձ, եւ թէպէտեւ այնպիսի անհնազանդ ծառայ եմ, որ կարող էի մեռնելուց վախենալ, այնուամենայնիւ ես չեմ վախենում քեզ պէս ողորմած տիրոջ մօտ գալ: Ուստի, ո՞վ Աստուած իմ, քո ձեռքն եմ յանձնում իմ հոգին, գիտեմ, որ դու այն կընդունես՝ ապրեմ, թէ մեռնեմ»:

41. «Որովհետեւ քո ծառայ Դաւիթը դա արեց¹¹, երբ իրեն քո պաշտպանութեան տակ դրեց՝ իր կեանքն ապահովելու համար, եւ քո օրհնեալ որդին արեց դա, երբ մահանալիս իր հոգին յանձնեց»:

42. «Հայտարարի՛ր քո կամքն իմ մասին, ո՞վ Տէր, կեանքի կամ մահուան համար քո ընտրած պահին, ընդունի՛ր այժմ իմ անձնատուր լինելը, քո ձեռքն եմ, ո՞վ Տէր, յանձնում իմ հոգին»:

43. «Եւ այսպէս, ո՞վ Աստուած իմ, քո խրատով նախապատրաստուած, քո պատժով մեղմացած, եւ քո հոգու ազդեցութեամբ քո կամքին համակերպուած, հոգուս համար քո ներումը ստացած լինելով եւ մարմնիս համար մեղմացում

¹⁰ Հոովմ. 9:23:

¹¹ Սաղ. 1:5 (Դոնի համար՝ Սաղ. 31.5):

չհայցելով, համարձակում եմ, ո՛վ Տէր, խոնարհաբար աղօթքներս չղել առ քեզ նրա աջակցութեան համար, ում զանգի ձայնը կանչել է ինձ այս ծէսին»:

44. «Պահի՛ր նրա հոգին, ո՛վ Աստուած, մինչեւ այդ հոգին լիովին քննած կլինի իր վիճակը, եւ ինչքան քիչ բոպէ էլ ունենայ մնալու այդ մարմնում, թո՛ղ քո Հոգու զօրութիւնը յատուցի ժամանակի սակաւութիւնը եւ բարեւաւի նրա վիճակը, մինչեւ նա վախճանուի: Ներկայացրո՛ւ նրան իր մեղքերը, այնպէս որ իմանայ, թէ ինչ էս ներում, եւ կասկած չունենայ քո ներման վերաբերեալ. թող նա կանգ առնի իր մեղքերի անսահմանութեան վրայ, բայց կանգ առնի¹² քո ողորմութեան անվերջութեան վրայ, թող նկատի իր թերութիւնները, բայց պարուրուի քո որդի Յիսուս Քրիստոսի արժանիքներով, ներքին մխիթարութիւն ներշնչի՛ր նրա սրտին, եւ զօրութիւն պարգեւի՛ր նրան՝ դրա արտաքին վկայութիւնները տալու, այնպէս, որ բոլոր նրան շրջապատողները դրանից մխիթարուեն եւ ունենան այս խրատը, անգամ այն քայքայման մէջ, թէ չնայեած մարմինը գնում է ամէն մարմնի ճանապարհով, բայց հոգին գնում է բոլոր սրբերի ճանապարհով»:

45. «Երբ քո որդին խաչի վրայ բացականչեց. «Աստուած իմ, Աստուած իմ, ինչո՞ւ ես ինձ լքել»¹³, ոչ այնքան իր անձի անունից էր խօսում, այլ եկեղեցու անձի եւ նրա շարչարուած անդամների անունից, ովքեր իրենց խորին մտահոգութիւններում կարող էին վախենալ քեզնից լքվելուց»:

46. «Այս հիւանդը, ո՛վ ամէնօրհնեալ Աստուած, նրանցից մէկն է. սրա օգտին եւ յանուն սրա լսի՛ր՝ քո որդին ինչպէս է կանչում է առ քեզ. «Աստուած իմ, Աստուած իմ, ինչո՞ւ ես ինձ լքել», եւ մի՛ լքիր նրան, այլ քո ձեռքով նրա մարմինը դիր գերեզման (եթէ դա է նրան վերաբերող քո որոշումը) եւ աջովը ընդունիր նրա հոգին քո արքայութեան մէջ եւ միացրո՛ւ նրան եւ մեզ սրբերի հաղորդակցութեամբ»:

47. «Ամէն»:

Նարեկացու ընթերցումների ընթացքում պրոֆեսոր Մահէն նշեց Անանիա Նարեկացու ազդեցութիւնը Գրիգոր Նարեկացու Մատեան-ի վրայ, մանաւանդ արտասուքով խորհրդածելու առիթով¹⁴: Չկրկնենք, այլ փոխարէնն անդրադառնանք Մատեան-ի 92-րդ՝ ժամահարին նուիրուած բանին:

Ինչպէս պրոֆեսոր Մահէն է բացատրել իր թարգմանութեան մէջ, 92-րդ եւ 93-րդ բաները դիպտիքոս՝ երկփեղկ սրբապատկեր են կազմում, եւ եկեղեցուն

¹² Այսինքն՝ կենտրոնանայ, ուշադրութիւն բեւեռի:

¹³ Մատթ. Իէ 46, Մկ. ԺԵ 34:

¹⁴ **Stéu Annie et Jean-Pierre Mahé**, *Grégoire de Narek Tragédie. Matean Olbergut'eau Le Livre de Lamentation*, Louvain: Peeters, 2000, եւ գրքի ներածութեան առանձին հրատարակուած հայերէն թարգմանութիւնը: Անանիա Նարեկացու մասին առաջին ամբողջական ուսումնասիրությունը տես **Հրայշա Թամրազյան**, *Անանիա Նարեկացի. Կյանքը և մատենագրութիւնը*, Երևան 1986:

նուիրուած Բան 75-ի հետ միասին զօրեղ վկայութիւն են Թոնդրակեանների դէմ: Բան 92-ը կոչ է անում ժամահարի ձայնով մտածելու ոչ թէ մահուան, այլ ընդհակառակը՝ յարութեան մասին: Օրուայ լուսաբացին ժամահարի ձայնը մեզ կանչում է Աստուծոյ ներկայութեամբ ծիսակատարութեան, նրա ձայնը մեզ տանում է դէպի յաւերժական լոյս: Այս Բանը մի շատ գեղեցիկ օրինակ է նրա, թէ ինչպէս է Նարեկացին իր Մատենանում միաւորում աստուածաշնչային եւ առասպելական տարրերը՝ իր ժամանակակիցների գիտակցութեան մէջ եղած պատկերներն արդիականացնելու, արթնացնելու համար, որպէսզի մարդը մարմնով, մտքով ու հոգով ճանապարհ ընկնի դէպի Քրիստոս: Ըստ ժողովրդի մօտ աննդուած առասպելի՝ դարբնոցում լսուած զարկերը Մասիսում բանտարկուած Արտաւազդի շղթաները պինդ են պահում, որպէսզի նա չազատուի: Նարեկացին պնդում է դրա փոխարէն, որ ժամահարի զարկերի ձայնը մեզ յիշեցնում է Քրիստոսի խաչի մասին, եւ նրա միջոցով մեր փրկութեան՝

Մտցէ՛ ձայնդ այդ աստուածաբեալ ընդ պատուաստ յապիցս շաղկապութեան՝ հանել ի հոգոյս զպարտիս դիւաց եւ զմուտս անիծից եւ մեղաց ապականութեան (ԳԲ.Թ):

Կցանկանայի աւարտել մի դիտողութեամբ, որն աւելի շուտ անձնական, քան գիտական շեշտադրում ունի: Այդպիսի դիտողութիւն ինձ թոյլ եմ տալիս, որովհետեւ եւ՛ Զոհ Գրքը, եւ՛ Սուրբ Գրիգոր Նարեկացին ոչ միայն գիտութեան ուսումնասիրութեան «նիւթ» են ներկայացնում: Այդ երկու աստուածաբանները՝ կրօնի մասին մտածողներ եւ բանաստեղծներ՝ Գոնը եւ Նարեկացին, երկու հրաշալի նուէր են մեզ եւ պարգեւել: Մակայն մեզ նուէր են տուել ոչ թէ ցուցափեղկում ցուցադրելու, հեռուից հրճուելու, կամ առանց անձնական մասնակցութեան ուսումնասիրելու համար: Այդ երկու գանձը տուել են մեզ՝ որպէս քրիստոնեաների, որ դրանցով ապրենք, զարգանք մեր ներքին կեանքը, աւելի արժանի լինենք Աստուծոյ արարած կոչուելու: Գիտական աշխատանքն, իհարկէ, դրան չի խանգարում, ինչպէս նաեւ ուսումնասիրութեան մէջ այդ անձնական տարրը չի խանգարում գիտութեանը:

Վերջին խօսքը յանձնում եմ Նարեկացուն՝ Բան 92 առաջին բաժնից. «Գոհանամ զքէն, թագաւոր, միայն մարդասէր, արարիչ երկնի եւ երկրի, Որդի Աստուծոյ կենդանուոյ, այն ինչ զարթուցեալ անձկութեամբ սիրոյ քո յիշատակի ի լրութիւն հնչման փայտիդ հրաւիրման, որով բախեալ զձայնարձակութեանցն զազդողարան՝ սթափեցաք, կանգնեցաք՝ ի վեր յարուցեալ ի մեռաւրինակս թմրմանէ, ուստի իբր կոչմամբ սիոփանաց բանի՝ բերեալ ձգեցաք ի ժամ պաշտաման աւրհնաբանութեան՝ յանդիման լինել Քեզ ուրախութեամբ հանդէպ հատուցմանս բեմի»:

ՅԱԻԵԼՈՒԱՆՆԵՐ

ԱՂՕԹՔՆԵՐ ԱՆՍՊԱՍԵԼԻ ԴԻՊՈՒԱՇՆԵՐԻ ԱՌԹԻ ՄԱՏԵԱՆԻ
ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

The Stations of the Sickness

Հիանդութեան աստիճաններ

1. INSULTUS MORBI PRIMUS¹⁵

The first Alteration, the first Grudging of the Sickness – «Առաջին փոփոխութիւնը, հիւանդութեան առաջին շարահամութիւնը»:

2. POST ACTIO LAESA

The strength and the function of the senses, and other faculties, change and fail – «Զգայարանների եւ միւս ունակութիւնների ուժն ու գործունէութիւնը փոխուում եւ սպառուում են»:

3. DECUBITUS SEQUITUR TANDEM

The patient takes his bed – «Հիւանդը անկողին է պառկում»:

4. MEDICUSQUE VOCATUR

The physician is sent for – «Բժիշկ են կանչում»:

5. SOLUS ADEST

The physician comes – «Բժիշկը գալիս է»:

6. METUIT

The physician is afraid – «Բժիշկը վախենում է»:

7. SOCIOS SIBI JUNGIER INSTAT

The physician desires to have others joined with him – «Բժիշկը ցանկանում է, որ ուրիշներն իրեն միանան»:

8. ET REX IPSE SUUM MITTIT

The king sends his own physician – «Թագաւորն իր անձնական բժշկին է ուղարկում»:

9. MEDICAMINA SCRIBUNT

Upon their consultation, they prescribe – «Խորհրդակցելուց հետոյ նշանակում են»:

10. LENTE ET SERPENTI SATAGUNT OCCURRERE MORBO

They find the disease to steal on insensibly, and endeavour to meet it

¹⁵ Լատիներէն եւ անգլերէն բնագրերը լրիւ չեն համապատասխանում: Լատիներէնի առկայութիւնն ու գործածութիւնը բացատրելու համար վարկածներ են առաջարկուել, շեշտելով լատիներէնի կարեւոր դերը երկի մեկնաբանութեան համար: Տե՛ս **Mary Arshagouni**, “The Latin ‘Stationes’ in John Donne’s ‘Devotions upon Emergent Occasions’”, *Modern Philology*, 89 no. 2 (1991), 196-210: Այստեղ չենք կարող այդ հարցին անդրադառնալ: Հայերէն ենք թարգմանել միայն անգլերէն խորագրերը, իսկ լատիներէնները մեծ մասամբ դրանց իմաստն են արտայայտում, երբեմն՝ անելի սեղմ:

SO – «Գտնում են, որ հիւանդութիւնը շարունակում է աննկատ ուժգնանալ, եւ ձգտում են նոյն կերպ ընդդիմանալ նրան»:

11. NOBILIUSQUE TRAHUNT, A CINCTO CORDE, VENENUM,
SUCCIS ET GEMMIS, ET QUAE GENEROSA, MINISTRANT
ARS ET NATURA, INSTILLANT

They use cordials, to keep the venom and the malignity of the disease from the heart – «Սրտի դեղ են օգտագործում սիրտը հիւանդութեան թոյնից եւ կործանարար ազդեցութիւնից պաշտպանելու համար»:

12. ----- SPIRANTE COLOMBA
SUPPOSITA PEDIBUS, REVOCANTUR AD IMA VAPORES

They apply pigeons, to draw the vapours from the head – «Կիրառում են աղանիներ՝ գոլորշիները գլխից հանելու նպատակով»:

13. INGENIUMQUE MALUM, NUMEROSO STIGMATE, FASSUS
PELLITUR AD PECTUS, MORBIQUE SUBURBIA, MORBUS

The sickness declares the infection and malignity thereof by spots – «Հիւանդութիւնը բծերով ի յայտ է բերում վարակուածութիւնն ու նրա վնասակարութիւնը»:

14. IDQUE NOTANT CRITICUS MEDICI EVENISSE DIEBUS

The Physicians observe these accidents to have fallen upon the critical day – «Թիշկները նկատում են, որ այս եղելութիւնները վճռական փուլ են մտեր»:

15. INTEREA INSOMNES NOCTES EGO DUCO, DIESQUE
I sleep not day or night – «Ձեմ քնում գիշեր-ցերեկ»:

16. ET PROPERARE MEUM CLAMANT, E TURRE PROPINQUA,
OBSTREPERAE CAMPANAE ALIORUM IN FUNERE, FUNUS

From the bells of the church adjoining, I am daily remembered of my burial in the funeral of others – «Հարեան եկեղեցու զանգակները ուրիշների յուղարկաւորութեամբ ինձ ամէն օր յիշեցնում են իմ թաղման մասին»:

17. NUNC LENTO SONITU DICUNT, MORIERIS

Now, this bell tolling softly for another, says to me, Thou must die – «Հիմա այս զանգը որ մեղմօրէն ղօղանջում է ուրիշի համար, ասում է ինձ, թէ դու պէտք է մեռնես»:

18. -----AT INDE
MORTUUS ES, SONITU CELERI, PULSUQUE AGITATO

The bell rings out, and tells me in him, that I am dead – «Ձանգը ղօղանջում է, եւ նրա մէջ ինձ ասում է, որ մեռել եմ»:

19. OCEANO TANDEM EMENSO, ASPICIENDA RESURGIT
TERRA; VIDENT, JUSTIS, MEDICI, JAM COCTA MEDERI
SE POSSE, INDICIS

At last the physicians, after a long and stormy voyage, see land: They have so good signs of the concoction of the disease, as that they may safely proceed to purge – «Վերջապէս բժիշկները, երկարեւ փոթորկալից ճամբորդութիւնից հետոյ ցամաք են տեսնում. հիւանդութեան զարգացման այնպիսի լավ նշաններ ունեն, որ առանց վտանգի կարող են լուծողական տալ»:

20. ID AGUNT

Upon these indications of digested matter, they proceed to purge – «Մարսած նիւթի նշանները ստանալուց հետոյ անցնում են լուծողական տալուն»:

21. ----- ATQUE ANNUIT ILLE,

QUI, PER EOS, CLAMAT, LINGUAS JAM, LAZARE, LECTUM

God prospers their practice, and he, by them, calls Lazarus out of his tomb, and me out of my bed – «Աստուած նրանց գործը յաջողեցնում է եւ նրանց միջոցով կանչում Դազարոսին իր գերեզմանից»:

22. SIT MORBI FOMES TIBI CURA

The physicians consider the root and occasion, the embers, and coals, and fuel of the disease, and seek to purge or correct that – «Բժիշկները քննում են հիւանդութեան արմատն ու պատճառը, կայծերը, ածուխն ու վառելիքը եւ փորձում մաքրել կամ ուղղել այն»:

23. METUSQUE, RELABI

They warn me of the fearful danger of relapsing – «Ինձ զգուշացնում են կրկին հիւանդանալու ահաւոր վտանգի մասին»:

THEO MAARTEN VAN LINT

THE BOOK OF LAMENTATION'S PRAYER 92 AND JOHN DONNE'S FOR WHOM THE BELL TOLLS (DEVOTIONS UPON EMERGENT OCCASIONS, XVII)

Keywords: Grigor Narekac'i, John Donne, mystical poetry, Christianity, Early Modern literature, Medieval poetry, metaphysical poets, translation.

The article briefly presents the life and work of John Donne (1573-1631), touching upon his transition from baroque love poet to devout priest, and from Catholic born in a recusant family to Dean of St Paul's Cathedral in London. It presents two works written in times of grave illness, the poem *A Hymn to God my God in my sickness* and a chapter from his *Devotions Upon Emergent Occasions* (1624), and indicates some of the features comparable with Prayer 92 from Grigor Narekac'i's *Book of Lamentation*, devoted to the simandron. As far as known, this is the first attempt at a translation of these works in Eastern Armenian.

ТЕО МААРТЕН ВАН ЛИНТ
КНИГА СКОРБНЫХ ПЕСНОПЕНИЙ, МОЛИТВА 92, И ПО КОМ
ЗВОНИТ КОЛОКОЛ ДЖОНА ДОННА
(Молитвы по возникающим поводам, XVII)

Ключевые слова: Григор Нарекаци, Джон Донн, мистическая поэзия, христианство, ранняя современная литература, средневековая литература, метафизические поэты, перевод.

Статья кратко представляет жизнь и деятельность Джон Донна (1573-1631), превращение поэта любви, пишущего в стиле барокко, в священника по призванию, и католика, рожденного в семье *рекусантов*, в декана англиканского Собора Святого Павла в Лондоне. Два произведения, написанные во время серьезных болезней автора: *Гимн Богу моему, написанный во время болезни*, и глава из *Молитвы по возникающим особым поводам* (1624) оказывается возможным сопоставить с молитвой 92 из *Книги скорбных песнопений* Григора Нарекаци, посвященной симандру. В статье предлагается первый опыт перевода названных произведений Джона Донна на восточно-армянский язык.